

Draagvlak en behoefte vrije sluitingstijden avondhoreca binnenstad Den Haag

Waalwijk, juni 2016

Draagvlak en behoefte vrije sluitingstijden avondhoreca binnenstad Den Haag

Uitgebracht aan:
Gemeente Den Haag

Seinpost Adviesbureau BV
Rien Romijn
Ronald Haagen
Gré Beekers

Projectnummer: 36031

© Seinpost Adviesbureau BV. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Waalwijk, juni 2016

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Vraagstelling	3
1.3	Aanpak	3
1.4	Leeswijzer	4
2	Onderzoeksopzet en afbakening	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Onderzoeksopzet	5
2.3	Afbakening	6
3	Ondernemers	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Behoeftte aan vrije sluitingstijden	9
3.3	Effecten vrije sluitingstijden	10
3.4	Venstertijden	10
4	Bewonersorganisaties	11
4.1	Inleiding	11
4.2	Draagvlak vrije sluitingstijden	11
4.3	Effecten vrije sluitingstijden	11
4.4	Verandering van overlast	11
5	Inwoners (klanten)	13
5.1	Inleiding	13
5.2	Huidig horecabezook	13
5.3	Behoeftte vrije sluitingstijden	14
5.4	Effecten vrije sluitingstijden	16
5.5	Verandering van overlast	16
6	Overige doelgroepen	18
6.1	Inleiding	18
6.2	Studenten	18
6.3	Toeristen	18
6.4	Bedrijven (investeerders)	19
7	Effecten economie	20
7.1	Inleiding	20
7.2	Overzicht effecten	20
7.3	Economische effecten in benchmarksteden	21

8	Effecten leefbaarheid	23
8.1	Inleiding	23
8.2	Overlast	23
8.3	Veiligheid	25
9	Conclusies	26
9.1	Inleiding	26
9.2	Conclusies	26
10	Bijlagen	29

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 11 februari 2016 is door de Haagse gemeenteraad een motie aangenomen die het college van B & W oproept om een onderzoek te laten uitvoeren naar draagvlak voor en behoefte voor het vrijgeven van de openingstijden voor de horeca. Bij dit onderzoek dienen tenminste horeca-ondernemers, bewoners van de binnenstad, de toeristische sector als studenten uit Den Haag betrokken te worden. Ook dienen ervaringen uit andere steden meegenomen te worden.

Op 26 april jl. heeft de gemeente Den Haag Seinpost Adviesbureau opdracht gegeven om dit onderzoek uit te voeren. Voor dit onderzoek werkt Seinpost samen met dochteronderneming ZKA.

1.2 Vraagstelling

De vraagstelling is als volgt: "Wat zijn de gevolgen van het invoeren van vrije openingstijden in de horeca in de Haagse binnenstad? Ga daarbij met name in op de volgende twee aspecten:

- Leefbaarheid: wat zijn de gevolgen voor de aantrekkingskracht om te wonen in de (binnen)stad, beperking van overlast;
- Economie: wat zijn de directe gevolgen voor de horeca, maar ook indirecte gevolgen op het vestigingsklimaat voor bedrijven, de toeristische sector, werkgelegenheid, aantrekkingskracht op jong talent?

1.3 Aanpak

Om de vragen te beantwoorden is gekozen voor de volgende aanpak:

- Een grootschalig online onderzoek onder de inwoners van Den Haag (via het stadspanel), die in feite de (potentiële) klanten van de horeca vormen. Dit onderzoek is uitgevoerd door bureau Steda, die het stadspanel van de gemeente Den Haag beheert. Het onderzoek gaat met name in op de behoefte aan vrije sluitingstijden en overlast;
- Een online onderzoek onder Haagse ondernemers die één of meerdere avondhoreca gelegenheden exploiteren. Dit onderzoek hebben wij zelf uitgevoerd;
- Gesprekken die wij hebben gevoerd met belanghebbenden, zoals ondernemers, bewonersorganisaties, politie, gemeente, e.d.;
- Een online onderzoek onder de bewonersorganisaties van de Haagse binnenstad. Dit onderzoek hebben wij zelf uitgevoerd.

In hoofdstuk 2, 'Onderzoeksverantwoording', wordt meer in detail ingegaan op de gekozen aanpak.

1.4 Leeswijzer

In de hoofdstukken 3 t/m 5 wordt kort verslag gedaan van de resultaten van de drie online onderzoeken.

Hoofdstuk 6 gaat in op de resultaten van de gesprekken met overige doelgroepen. Hoofdstuk 7 gaat in op de economische effecten van de mogelijkheid tot vrije sluitingstijden. Daarbij worden zowel de resultaten van de online onderzoeken als de gesprekken meegenomen. Hoofdstuk 8 gaat in op de relatie tussen vrije sluitingstijden en de leefbaarheid van Den Haag (eveneens op basis van online onderzoeken en gesprekken). Hoofdstuk 9 trekt tenslotte conclusies over de verwachte effecten op de economie en de leefbaarheid van de Haagse binnenstad.

Deze rapportage is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 2	Onderzoeksverantwoording
Hoofdstuk 3	Ondernemers (resultaten online onderzoek)
Hoofdstuk 4	Bewonersorganisaties (resultaten online onderzoek)
Hoofdstuk 5	Inwoners (resultaten online onderzoek)
Hoofdstuk 6	Overige doelgroepen
Hoofdstuk 7	Effecten economie
Hoofdstuk 8	Effecten leefbaarheid

Bijlagen

Bijlage 1	Gesprekslijst interviews
Bijlage 2	Vragenlijst enquête inwoners (stadspanel)
Bijlage 3	Vragenlijst enquête ondernemers
Bijlage 4	Vragenlijst enquête bewonersorganisaties
Bijlage 5	Tabellenboek onderzoek consumenten (separaat PDF bestand)
Bijlage 6	Tabellenboek onderzoek ondernemers (separaat PDF bestand)
Bijlage 7	Tabellenboek onderzoek bewonersorganisaties (separaat PDF bestand)

2 Onderzoekopzet en afbakening

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de onderzoekopzet van de drie online onderzoeken en de gevoerde gesprekken. Voor elk van de drie online onderzoeken is een aparte vragenlijst opgesteld (zie bijlage 2-4). In 2.3. gaan we in op de afbakening van het onderzoek.

2.2 Onderzoekopzet

Inwoners (klanten van de horeca)

De inwoners van Den Haag zijn ondervraagd door middel van het Haagse stadspanel. Zo'n 2.300 leden van het Haagse stadspanel zijn benaderd met het verzoek deel te nemen aan de online enquête. Vrijwel alle inwoners van het stadsdeel Centrum die lid zijn van het stadspanel, zijn benaderd voor de enquête. Van de leden van het panel die buiten het centrum wonen is een aselechte steekproef getrokken (daarbij is niet de volledige database met inwoners buiten het Centrum benaderd, omdat dit het benaderen van in totaal de helft van het panel voldoende respondenten genereerde om het onderzoek uit te voeren). Per saldo deden 1.193 respondenten mee met het onderzoek. Dat is een (vrij hoge) respons van 52%. De respondenten kregen de kans de vragenlijst in te vullen tussen 19 mei 2016 en 23 mei 2016.

Deze steekproef betekent dat (voor de vragen die alle respondenten hebben beantwoord) de resultaten een betrouwbaarheidsmarge van 2,8% vertonen (bij een 95% betrouwbaarheidsinterval). Dat wil zeggen, dat als uit de steekproef van bijna 1.200 respondenten blijkt dat bijvoorbeeld 50% aangeeft gebruik te maken van de avondhoreca, het in werkelijkheid voor 95% zeker is dat tussen 47,2% en 52,8% van de Haagse bevolking gebruik maakt van de avondhoreca. Deze 2,8% is een beperkte afwijking. De resultaten van de steekproef zijn representatief voor wat de Haagse bevolking vindt.

Bewonersorganisaties

Alle 21 bewonersorganisaties uit het stadsdeel Centrum zijn benaderd om mee te werken aan het onderzoek. Drie van deze organisaties hebben we persoonlijk gesproken (bewonersorganisatie Buurtschap2005, Stichting Bewoners Binnenstad en Bewoners Rondom het Plein). De overige 18 organisaties zijn per e-mail benaderd om mee te werken aan de online enquête. In de bijlagen is een lijst met de bewonersorganisaties opgenomen.

Van de 18 online benaderde organisaties hebben 14 organisaties meegewerkt aan de enquête, waarvan 13 enquêtes volledig zijn afgerond. Op basis van deze volledige toets van de respons hebben 16 van de 21 organisaties meegewerkt aan het onderzoek. Dat is een (zeer hoge) respons van 76%. De resultaten van de enquêtes zijn daarmee representatief voor alle bewonersorganisaties.

Ondernemers

De ondernemers zijn zowel benaderd door middel van persoonlijke interviews als een online enquête. Gezien het korte tijdspad en de onderzoeksvraag is er voor gekozen om alle leden van Koninklijke Horeca Nederland Den Haag digitaal te benaderen (circa 600 leden). Deze leden zijn zowel benaderd door middel van een separate e-mail (op 16 mei 2016) als door middel van een aankondiging in de nieuwsbrief van KHN Den Haag (op 25 mei 2016).

Een groot deel van de leden is een daghoreca-gelegenheid, voor wie de enquête niet van belang is. Van de benaderde personen hebben 24 ondernemers de enquête ingevuld. Daarvan zijn er 15 enquêtes afgerond.

Naast de online enquête is er persoonlijk met 5 ondernemers gesproken en zijn nog twee ondernemers telefonisch geïnterviewd. Dit betrof ondernemers die door de gemeente als actieve horeca-ondernemers werden betiteld: ze bezitten soms meerdere ondernemingen, zijn actief in organisaties als KHN en BOF en kunnen hun onderbouwde mening geven over de horeca in de Haagse binnenstad.

In de bijlagen is een lijst opgenomen met de ondernemers die we gesproken hebben.

In totaal hebben daarmee 21 ondernemers de vragen beantwoord (bij twee gesprekken met ondernemers is ook de online vragenlijst afgenomen). Met de ondernemers die persoonlijk en telefonisch zijn gesproken is, om meer inzicht te krijgen in de Haagse horeca, ook soms buiten de vragenlijst om, verder over vrije sluitingstijden en de horeca in de Haagse binnenstad gesproken.

Overige stakeholders

Naast ondernemers is ook gesproken met overige stakeholders die een doelgroep vertegenwoordigen voor wie sluitingstijden in de horeca van belang (zou kunnen) zijn:

- Den Haag Marketing;
- KHN Den Haag;
- Touroperators;
- ACKU (studentenorganisatie);
- WFIA (investeringsklimaat);
- BOF (BinnenstadsOndernemersFederatie);
- Access (expat organisatie)
- Bureau Binnenstad;
- Politie Den Haag;
- Omgevingsdienst Haaglanden;
- Gemeente Den Haag.

In bijlage 1 vindt u de volledige gesprekslijst.

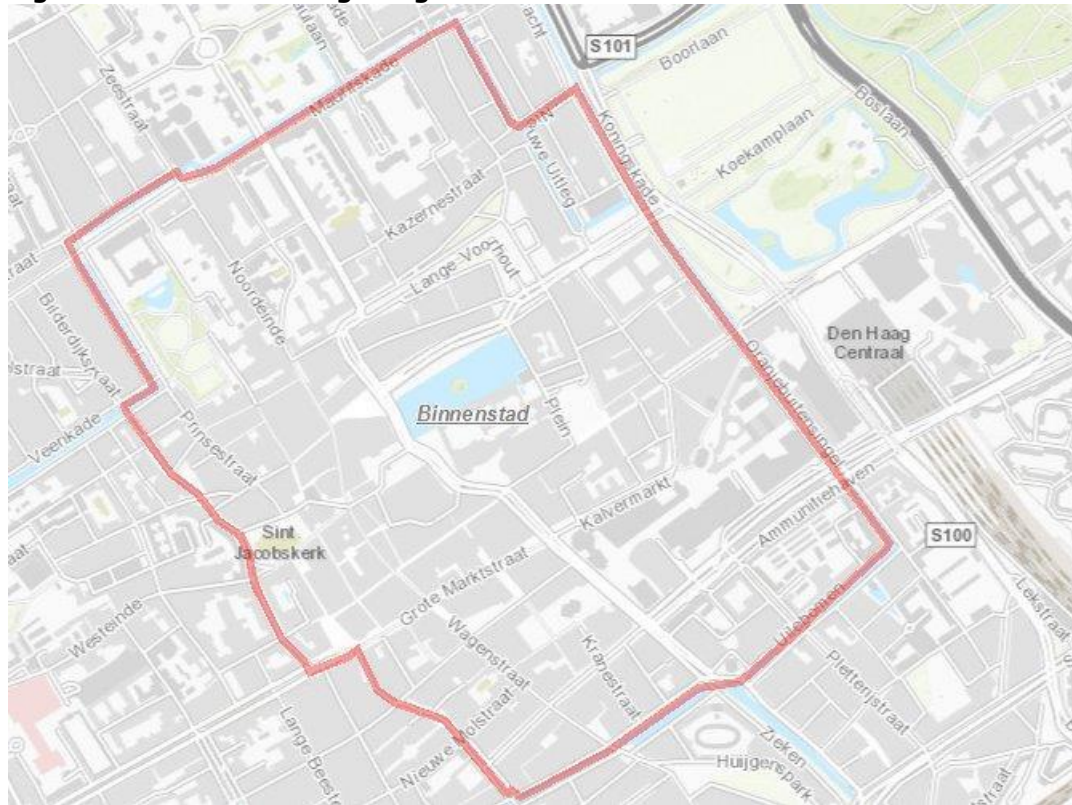
2.3 Afbakening

Het onderzoek heeft betrekking op de avondhoreca in de Haagse binnenstad. Momenteel gelden er voor horecabedrijven in Den Haag vier verschillende regimes voor de sluitingstijden, namelijk:

- Sluitingstijd om 23.00 uur. Dit is de daghoreca, die geen onderwerp is van dit onderzoek en waar geen verandering van regime is onderzocht;
- Sluitingstijd door de week tot 02.00 uur en in de weekenden tot 02.30 uur;
- Vrije sluitingstijden (deel Spui, Plein, Grote Markt, Buitenhof en Scheveningen);
- Permanente nachtontheffing voor sluitingstijden (weekend tot 5 uur), circa 40 horecabedrijven zowel in als buiten het centrum van Den Haag.

In dit onderzoek wordt verandering van het regime in de Haagse binnenstad onderzocht. Dit is een kleiner gebied dan het stadsdeel Centrum. De binnenstad wordt als volgt begrensd (zie hiervoor figuur 2.1, bron: GIS-systeem gemeente Den Haag). Deze kaart is ook gebruikt in het online onderzoek onder inwoners van Den Haag en de bewonersorganisaties van de binnenstad.

Figuur 2.1   Afbakening Haagse binnenstad

3 Ondernemers

3.1 Inleiding

In het deelonderzoek gericht op ondernemers zijn 550 horeca-ondernemers uit Den Haag (alle lokale KHN-leden) via email benaderd om mee te werken aan een online onderzoek. Uiteindelijk hebben 24 ondernemers aan dit onderzoek meegewerkt. Daarnaast hebben we 7 ondernemers persoonlijk of telefonisch gesproken en zijn gesprekken gevoerd met KHN, Bureau Binnenstad en BOF. De streefrespons van dit deelonderzoek was hoger. Deze interviews geven daarom een indicatie van de attitude van horecaondernemers in Den Haag ten aanzien van vrije sluitingstijden .

Driekwart van de ondernemers die meewerkten aan het online onderzoek is gevestigd in de binnenstad van Den Haag, globaal begrensd door de Prinsessegracht, Koninginnegracht, Mauritskade, Torenstraat, Jan Hendriksstraat, Paviljoensgracht, Amsterdamse Veerkade en Schedeldoekshaven.

Driekwart van de ondernemers heeft een café of café-restaurant, de overige ondernemers hebben een discotheek/club of andere gelegenheid. De helft heeft momenteel te maken met een sluitingstijd van 2.00 uur door de week en 2.30 uur in het weekend.

3.2 Behoeftte aan vrije sluitingstijden

Bijna 70% van de ondernemers is (zeer) tevreden over deze sluitingstijden, 19 % is (zeer) ontevreden.

Tabel 3.1 Mate van tevredenheid over huidige sluitingstijden

Zeerv tevreden	38%
Tevreden	31%
Neutraal	13%
Ontevreden	13%
Zeerv ontevreden	6%

De vraag of men iets wil veranderen aan de huidige openingstijden is alleen gesteld aan de ondernemers die ontevreden zijn en beantwoord door vijf ondernemers. Vier daarvan hebben een voorkeur voor vrije openingstijden, de vijfde heeft geen mening.

Meer respons kwam er op de vraag welke voorkeur de ondernemers hebben voor sluitingstijden voor de avondhoreca (deze is door alle ondernemers beantwoord). Als de ondernemers de keuze hebben uit twee scenario's (huidig regime versus vrije sluitingstijden) is 50% voor vrije sluitingstijden. Na meer uitleg (in de enquête) dat het een verandering van het huidig regime betreft is 44% van de ondernemers positief over vrije sluitingstijden. Desondanks is de behoefte om gebruik te maken van ruimere sluitingstijden (dit was een vervolgvraag) iets lager dan de voorkeur van de ondernemers aangeeft. Door de week zou ongeveer 26 procent van de ondernemers (zeker of waarschijnlijk) langer open willen blijven. In het weekend geldt dat voor 40%.

Tabel 3.2 Behoeftte ondernemers aan ruimere openingstijden horeca

	Door de week	Weekend
Zeker wel	13 %	13 %
Waarschijnlijk wel	13 %	27 %
Waarschijnlijk niet	33 %	33 %
Zeker niet	33 %	20 %
Geen mening	7 %	7 %

3.3 Effecten vrije sluitingstijden

Er worden zowel positieve als negatieve effecten verwacht van een verruiming van de sluitingstijden. Belangrijkste positieve effecten die worden verwacht zijn meer diversiteit in het aanbod van horeca in de late uren en betere spreiding van vertrekkende bezoekers (beide 40%).

Tabel 3.3 Verwachte positieve effecten van verruiming van openingstijden van horeca

Geen positieve effecten	27%
Meer levendigheid in binnenstad	33%
Meer omzet voor avondhoreca	27%
Geen verschillen meer tussen horeca	27%
Meer diversiteit in horeca-aanbod in late uren	40%
Betere spreiding van vertrekkende bezoekers	40%
Geen mening	7%
Anders	7%

Belangrijkste negatieve effecten daarentegen die worden verwacht zijn een toename van de geluidsoverlast (53 %) en meer (gewelds-)incidenten (47 %).

Tabel 3.4 Verwachte negatieve effecten van verruiming van openingstijden

Geen negatieve effecten	20%
Te weinig extra bezoekers, kost meer dan het opbrengt	33%
Meer geluidsoverlast	54%
Meer (gewelds-)incidenten	47%
Geen mening	7%

Zo'n 42 % van de ondernemers verwacht dat vrije sluitingstijden voor horecaondernemers in de binnenstad zullen leiden tot een betere concurrentiepositie ten opzichte van horeca buiten de binnenstad, en 33 % verwacht daarmee ook een stijging in de omzet. Een aspect dat daarbij ook genoemd wordt is de bereikbaarheid van de binnenstad.

Verruiming van de openingstijden heeft niet alleen gevolgen voor de ondernemers, maar ook voor de rest van de binnenstad. Zo'n 40% van de ondernemers verwacht dat de overlast in de binnenstad toeneemt, en daarvan dan vooral de geluidsoverlast (82 %).

3.4 Venstertijden

Een manier om vertrekkende bezoekers beter te spreiden is door te werken met venstertijden. Bij venstertijden worden er na een bepaald tijdstip geen bezoekers meer binnengelaten. Bezoekers die al binnen zijn mogen wel blijven. Dit wordt in de horeca in de binnenstad van Den Haag momenteel toegepast tussen 4 en 5 uur. De meningen van de ondernemers zijn zeer verdeeld; 33 % is positief, 33 % is negatief en de rest is neutraal of heeft geen mening.

4 Bewonersorganisaties

4.1 Inleiding

Zoals in hoofdstuk 2 aangegeven heeft het onderzoek onder bewonersorganisaties een respons van 76% opgeleverd, ofwel 16 interviews/enquêtes. Hiervan hebben 14 bewonersorganisaties de vragenlijst volledig beantwoord. In dit hoofdstuk komen de belangrijkste resultaten van het onderzoek aan de orde. De tabellen die de volledige resultaten weergeven zijn opgenomen in de bijlage.

4.2 Draagvlak vrije sluitingstijden

Het idee van verruiming van de sluitingstijden voor de avondhoreca wordt niet positief ontvangen door de bewonersorganisaties. Bijna 85% van hen staat negatief of zeer negatief tegenover dit voorstel. Een klein deel heeft hierover is neutraal (15%), terwijl geen enkele organisatie (zeer) positief is.

Tabel 4.1 Oordeel over vrije sluitingstijden voor de avondhoreca in de binnenstad

Oordeel	
Zeer positief	0%
Positief	0%
Neutraal	15%
Negatief	23%
Zeer negatief	62%

4.3 Effecten vrije sluitingstijden

Ongeveer de helft van de bewonersorganisaties verwacht positieve effecten, de andere helft ziet alleen negatieve effecten van vrije sluitingstijden. Enkele mogelijk positieve effecten die worden benoemd zijn betere spreiding van vertrekkende bezoekers (31%), meer diversiteit in het aanbod van horeca in de late uren (15%) en meer omzet voor de horeca (8%). De meerderheid verwacht echter geen positieve effecten op de binnenstad van Den Haag of betwijfelt of de horeca daar zelf behoefte aan heeft. Diverse horecagelegenheden in de uitgaansgebieden aan de Grote Markt, Plein, Plaats en Buitenhof sluiten momenteel namelijk om 2.30 uur of 5 uur, terwijl er hier vrije sluitingstijden gelden.

4.4 Verandering van overlast

Om de resultaten niet te beïnvloeden en de eventuele relatie tussen vrije sluitingstijden en overlast niet op voorhand te noemen, is bij de bewonersorganisaties eerst gevraagd naar de huidige overlast van de avondhoreca in de binnenstad van Den Haag. De bewonersorganisaties ervaren veel overlast van horecabezoekers in de binnenstad.

Circa 93% ervaart minimaal éénmaal per maand overlast van bezoekers van de avondhoreca (na 23.00 uur) of anders gezegd: er is slechts 7% die zelden of nooit overlast ervaart.

Tabel 4.2 Frequentie van (huidige)overlast door bezoekers van avondhoreca

Mate van overlast	
Zelden of nooit	7%
Eén of enkele keren per maand	29%
Wekelijks	14%
Meerdere dagen per week	21%
Dagelijks	29%

Ruim een kwart ondervindt zelfs dagelijks overlast. Geluidsoverlast is daarbij met 100% veruit de belangrijkste vorm. Maar ook afval op straat (77%), vandalisme (31%) en geweld (23%) scoren hoog.

De meeste overlast wordt ervaren op de donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond en in beperkte mate op zondagavond.

De verwachting overheerst dat door verruiming van de sluitingstijden de overlast zal toenemen, met name de geluidsoverlast (13 van de 14 organisaties die de volledige enquête hebben ingevuld verwachten toename van overlast, ofwel 92%). De bewonersorganisaties die aangeven meer overlast te verwachten, verwachten met name meer geluidsoverlast, vandalisme en afval.

Tabel 4.3 Verwachting toename overlast door vrije sluitingstijden¹

Type overlast	
Geluidsoverlast	100%
Afval	72%
Geweld	46%
Alcoholmisbruik	63%
Vandalisme	73%

Andere aspecten die worden genoemd door bewonersorganisaties gaan over overlast voor omwonenden door geparkeerde fietsen van uitgaand publiek en verstoring in het evenwicht van de afspraken tussen horecaondernemers en omwonenden. Omwonenden weten immers met de huidige regelgeving waar zij aan toe zijn; met vrije sluitingstijden kan overlast in principe ieder moment van de avond en nacht voorkomen, afhankelijk van het moment dat de horecazaak besluit zijn deuren te sluiten.

¹ Deze percentages zijn gebaseerd op de groep die aangeeft overlast te verwachten (92%). Per saldo verwacht dus 92% geluidsoverlast

5 Inwoners (klanten)

5.1 Inleiding

In het onderzoek zijn via het Stadspanel inwoners van Den Haag benaderd om mee te doen aan het onderzoek. 2.300 leden van het stadspanel zijn per mail benaderd. In totaal hebben 1.183 leden de vragenlijst helemaal ingevuld, een respons van 51%. Er zijn drie deelgebieden gedefinieerd:

- Inwoners binnenstad 154 respondenten
- Inwoners rest stadsdeel Centrum 239 respondenten
- Inwoners rest Den Haag 790 respondenten

Binnen het stadsdeel centrum (incl. binnenstad) zijn er 310 respondenten die gebruik maken van avondhoreca. In het deel 'rest Den Haag' zijn er 406 gebruikers van avondhoreca.

Er is een weging toegepast op leeftijd, met name omdat de groep jongeren (18-29 jaar) ondervertegenwoordigd is in het Stadspanel. De gewogen resultaten zijn daarom representatief voor de inwoners van de gemeente Den Haag, die (naar verwachting) het grootste deel van de klanten van de Haagse horeca vormen.

5.2 Huidig horecabezoek

Type bezoekers avondhoreca Den Haag: jongeren, binnenstad/centrum

Bijna een derde (31%) van de inwoners van Den Haag bezoekt minimaal 1 keer per maand na 23.00 uur de avondhoreca; dit zijn met name inwoners tot 44 jaar, woonachtig in de binnenstad of het centrum. Ongeveer 40% van de inwoners van Den Haag bezoekt na 23.00 uur geen horeca meer; dit zijn met name ouderen en de mensen die niet in de binnenstad of het centrum wonen.

De meeste inwoners bezoeken qua avondhoreca cafés of café-restaurants, waarbij ze voornamelijk de Grote Markt en het Plein aandoen. Hoe lang ze daar blijven, hangt sterk samen met de leeftijd van de inwoner: hoe jonger men is, hoe later men het maakt. Over het algemeen maakt 80% het niet later dan 02.00 uur.

Tabel 5.1 Gemiddeld verlaten avondhoreca door inwoners

Tijdstip	Totaal	18 – 29 jaar	30 – 44 jaar	45 – 64 jaar	65 jaar en ouder
23.00 – 00.00 uur	41%	26%	37%	57%	78%
00.00 – 01.00 uur	21%	11%	30%	25%	12%
01.00 – 02.00 uur	18%	21%	21%	14%	3%
02.00 – 03.00 uur	11%	23%	8%	3%	4%
03.00 uur of later	9%	19%	4%	1%	3%

5.3 Behoeftte vrije sluitingstijden

Ideale sluitingstijd volgens huidige bezoeker doordeweeks 02.00 uur, weekend meningen verdeeld

De ideale sluitingstijd door de week is voor het grootste deel van de *huidige bezoekers van avondhoreca* (58%) 02.00 uur. Dit geldt met name ook voor de bezoekers uit het deelgebied 'overig centrum'. De bezoekers uit de 'binnenstad' geven het meest aan dat het wel later dan 02.00 uur open mag zijn. In de vragenlijst konden overigens geen sluitingstijden eerder dan 2 uur worden aangegeven (in een open vraag geven enkelen aan dat ze een sluitingstijd eerder dan 2 uur prefereren, met name doordeweeks).

Over de sluitingstijd in het weekend is men meer verdeeld. 13% vindt dat het om 02.00 uur moet sluiten, voor 21% hoeven er geen sluitingstijden te zijn. Jongeren tussen 18 en 29 jaar geven het meest aan dat de horeca om 04.00 uur of later moet sluiten. Er zijn hier weinig verschillen te bemerken tussen de drie deelgebieden (binnenstad, overig Centrum, rest Den Haag). Opvallend is wel dat een behoorlijk groot deel (ruim 60%) kiest voor 4.00 uur of later (incl. geen sluitingstijden)

Tabel 5.2   **Ideale tijdstip sluiting avondhoreca, volgens huidige bezoekers**

Tijdstip	Totaal doordeweeks	Totaal weekend
02.00 uur	58%	13%
02.30 uur	4%	2%
03.00 uur	11%	13%
04.00 uur	2%	26%
Later dan 04.00 uur	0%	14%
Geen sluitingstijd	9%	21%
Weet ik niet	16%	10%

Ideale sluitingstijd volgens inwoners is eerder dan die van bezoekers avondhoreca

De *inwoners* van het stadsdeel Centrum (inclusief inwoners die nooit de avondhoreca bezoeken) willen de horeca eerder dicht dan de inwoners die de avondhoreca wel zelf bezoeken. De inwoners geven vaker dan de *bezoekers van avondhoreca* aan dat de horeca om 02.00 uur moet sluiten. Voor de weekenden zijn zij ook minder vaak voor 'geen sluitingstijd'. Gezien de huidige overlast die de inwoners ervaren, is dit vrij logisch.

De inwoners uit het centrum die tevens zelf gebruik maken van avondhoreca, willen vooral in het weekend later sluiten dan de inwoners die helemaal geen gebruik maken van avondhoreca: 61% van de niet-gebruikers wil vóór 04.00 uur sluiten, ten opzichte van 37% van de gebruikers.

Tabel 5.3   **Ideale tijdstip sluiting avondhoreca, cf. inwoners stadsdeel Centrum**

	Totaal doordeweeks	Totaal weekend
02.00 uur	65%	27%
02.30 uur	3%	1%
03.00 uur	7%	16%
04.00 uur	2%	17%
Later dan 04.00 uur	0%	12%
Geen sluitingstijd	9%	16%
Weet ik niet	13%	10%

Voorkeursscenario: doordeweeks 02.00 uur, weekend 02.30 uur; jongeren vaker voor vrije sluitingstijden

Aan de bezoekers aan de avondhoreca én alle inwoners van stadsdeel centrum is gevraagd wat hun voorkeursscenario is als het gaat om de sluitingstijden (zie kader voor scenario's).

Ongeveer 50% van de ondervraagden geeft de voorkeur aan sluiting om 02.00 uur doordeweeks en 02.30 uur in het weekend. 36% geeft de voorkeur aan vrije sluitingstijden en 15% weet het niet.

Met name jongeren zijn voor vrije sluitingstijden (48%).

Degenen in het stadsdeel centrum die zelf ook gebruik maken van avondhoreca geven het meest aan voor vrije sluitingstijden te zijn. De inwoners in het centrum die geen avondhorecagebruiker zijn, zien de horeca liever eerder sluiten.

Scenario 1: Doordeweeks in het algemeen tot 2.00 uur open en in het weekend tot 2.30 uur.

Uitzondering vormen de ontheffingen (geeft een specifieke ondernemer de mogelijkheid om open te blijven tot 5.00 uur) en delen van Spui, Grote Markt, Plein en Buitenhof (vrije sluitingstijden).

Scenario 2: Vrije sluitingstijden in de binnenstad, buiten de binnenstad blijven de sluitingstijden zoals ze nu al zijn.

Tabel 5.4 Voorkeursscenario sluitingstijden avondhoreca

Scenario	Gebruikers avondhoreca, woont in Centrum	Niet-gebruikers avondhoreca, woont in Centrum	Gebruikers, woont in overige stadsdelen Den Haag
Scenario 1: doordeweeks tot 02.00 uur, weekend tot 02.30 uur	44%	56%	52%
Scenario 2: Vrije sluitingstijden	45%	19%	34%
Weet niet	11%	26%	14%

Na een duidelijke uitleg van de mogelijkheid dat de sluitingstijden ten opzichte van de huidige situatie worden verruimd, is 48% positief over de vrije sluitingstijden in de binnenstad en 21% is negatief. Met name jongeren hebben een positieve houding (70% positief). De mening van de gebruikers van avondhoreca, en met name die uit overig Den Haag wordt positiever na uitleg. Op de vraag of men zelf gebruik zou maken van ruimere sluitingstijden zegt 50% 'nee'. Ongeveer 9% weet het niet, dus 41% zegt wel gebruik van de ruimere sluitingstijden te zullen gaan maken. Vrij sluitingstijden raken dus iets meer dan 40% van de gebruikers van de avondhoreca., waarbij overigens de meesten tot 03.00 uur of 04.00 uur gebruik zullen maken van de horeca. Jongeren maken het het laatst. De meeste bezoekers van de horeca geven aan dat ze slechts enkele malen per jaar gebruik zullen maken van de ruimere sluitingstijden (55%), als deze worden ingesteld.

Tabel 5.5 Ideale sluitingstijden

	Gebruikers avondhoreca, woont in centrum	Niet-gebruikers avondhoreca, woont in centrum	Gebruikers, woont in overig Den Haag
Voorkeur scenario 2: Vrije sluitingstijden	45%	19%	34%
Mening vrije sluitingstijden (na uitleg)	56% positief	18% positief	52% positief
Zelf gebruik maken van ruimere sluitingstijden	51% ja 16% tot 3 uur	10% ja 8% tot 3 uur	43% ja 19% tot 3 uur
Hoe vaak gebruik maken van ruimere sluitingstijden	44% slechts enkele malen per jaar	92% slechts enkele malen per jaar	62% slechts enkele malen per jaar

5.4 Effecten vrije sluitingstijden

Positieve en negatieve effecten van het plan

De positieve effecten die inwoners zien in het plan voor ruimere sluitingstijden zijn:

- Meer diversiteit horeca aanbod 49%
- Meer levendigheid 46%
- Meer omzet 46%
- Betere spreiding vertrekkende bezoekers 45%

Een ander positief effect wat sommigen noemen is dat het meer bezoekers van buiten de regio kan aantrekken.

Ongeveer 11% ziet geen positieve effecten. Dat zijn met name de mensen uit de binnenstad en overig centrum. Jongeren zijn het meest positief.

De door inwoners verwachten negatieve effecten van het plan zijn vooral:

- Meer geluidsoverlast door vertrekkende bezoekers 55%
- Meer (gewelds)incidenten 35%
- Te weinig extra bezoekers 23%

Daarnaast wordt genoemd dat er meer dronken mensen op straat worden verwacht en meer afval op straat. Ongeveer 14% ziet geen negatieve effecten.

5.5 Verandering van overlast

Huidige overlast door avondhoreca volgens inwoners

Aan de inwoners van de binnenstad en overig centrum (tezamen: stadsdeel centrum) is gevraagd welke overlast zij nu ervaren door de avondhoreca. Ongeveer 92% van de inwoners van het stadsdeel Centrum ervaart ten minste enkele keren per maand overlast in enigerlei vorm door avondhoreca.

De meeste overlast komt door afval op straat (78% dagelijks tot enkele keren per maand), gevolgd door geluidsoverlast (56%), vernieling /vandalisme (40%) en tot slot geweld (21%). Bij laatste punt wellicht nog toevoegen dat men met geweld geconfronteerd wordt op straat zonder zelf daarbij actief betrokken te hoeven zijn als slachtoffer (of dader)

Tabel 5.6 Huidige overlast avondhoreca door inwoners stadsdeel Centrum

Frequentie	Geluidsoverlast	Vernieling/ vandalisme	Afval op straat	Geweld/ vechtpartijen
Zelden of nooit	37%	50%	15%	69%
Enkele keren per maand	28%	29%	22%	15%
Wekelijks	10%	6%	22%	3%
Meermaals per week	12%	3%	14%	2%
Dagelijks	6%	2%	20%	1%
Weet niet	7%	9%	8%	10%

Effecten op de overlast: vooral meer geluidsoverlast

Aan de *inwoners* van de binnenstad en overig Centrum is wederom gevraagd naar de verandering in overlast door verandering van het regime van sluitingstijden. Circa 67% van de inwoners van het stadsdeel Centrum verwacht meer overlast bij vrije sluitingstijden (in enigerlei vorm).

Van de meeste overlast verwachten zij dat deze niet anders wordt, maar bij geluidsoverlast geeft de grootste groep aan dat zij verwacht dat dit meer wordt (48%). De inwoners die geen gebruik maken van avondhoreca zijn het meest kritisch: zij geven vaker aan te verwachten dat de overlast meer wordt.

Tabel 5.7 Verwachte effecten vrije sluitingstijden op overlast (inwoners Centrum)

Effecten	Overlast wordt meer
Geluidsoverlast	48%
Vernieling	32%
Afval op straat	37%
Geweld / vechtpartijen	29%

Op de vraag of er nog andere gevolgen naast de overlast zullen zijn, wordt heel verschillend gereageerd. Waar de één ruimere tijden niet positief vindt omdat je dan langer last hebt van de overlast, geven anderen juist aan dat het wel positief is omdat de mensen dan niet op straat gaan hangen maar nog in de horeca terecht kunnen en dat het meer levendigheid oplevert. De één wijst er op dat het geen extra omzet zal opleveren (het gaat puur om het verschuiven van het horecagebruik) terwijl de ander dit wel verwacht en wijst op het kunnen aantrekken van meer mensen van buiten de regio. De meningen van de inwoners/gebruikers van de horeca zijn duidelijk verdeeld.

6 Overige doelgroepen

6.1 Inleiding

Naast ondernemers, bewonersorganisaties en inwoners van de binnenstad zijn ook andere organisaties bevraagd over vrije sluitingstijden in de horeca. De resultaten van gesprekken met de doelgroepen die belang zouden kunnen hebben bij vrije sluitingstijden in de avondhoreca in de binnenstad (studenten, toeristen en bedrijven) zijn hieronder weergegeven.

6.2 Studenten

Voor de doelgroep studenten is gesproken met ACKU, een cultuurbureau voor & door studenten, dat in Den Haag activiteiten voor studenten organiseert op het gebied van kunst, cultuur en uitgaan.

ACKU vindt het een goed idee dat er vrije sluitingstijden in de avondhoreca komen. Een vrij beleid bevordert het trekken van studenten naar Den Haag. ACKU denkt dat de vrije sluitingstijden Den Haag tot een aantrekkelijkere studentenstad kunnen maken, een goede randvoorwaarde voor studenten zijn en een bijdrage leveren aan de studentikoze sfeer van de stad. Internationale studenten zijn veelal aan de vrije sluitingstijden gewend. Ook verwacht ACKU meer diversiteit in het horeca-aanbod, als de vrije sluitingstijden doorgang vinden. Op de lange termijn zouden vrije sluitingstijden ook goed zijn voor ondernemers, omdat een vrij klimaat een meerwaarde heeft en toekomstige ondernemers stimuleert zich in Den Haag te vestigen.

ACKU benadrukt wel dat de introductie van vrije sluitingstijden per straat of plein verschillend maatwerk vraagt en dat de vrije sluitingstijden niet van bovenaf opgelegd dienen te worden. Dit om het draagvlak op microniveau (straten, pleinen) te bevorderen (relatie ondernemers-inwoners). Een beleid per zone, waarbij belangen ondernemers-inwoners worden afgestemd en overlegd, zou dit draagvlak kunnen verbeteren (vergelijk het huidige beleid op de Grote Markt).

6.3 Toeristen

Om de wens van toeristen voor vrije sluitingstijden in kaart te brengen, is in overleg met de gemeente gesproken met twee touroperators, die excursies voor (met name buitenlandse) toeristen naar o.a. Den Haag organiseren, vaak als deel van een één- of meerdaagse trip naar Nederland. Deze touroperators geven aan, mede omdat het deels senioren betreft, vrije sluitingstijden geen issue zijn voor hun klanten en voor toeristen dus niet relevant zijn. De klanten van deze touroperators maken niet of nauwelijks gebruik van avond- of nachthoreca (afgezien van eventuele diners) en hebben geen behoefte aan latere sluitingstijden.

Den Haag Marketing heeft de gemeenteraad laten weten dat vrijere sluitingstijden wat hen betreft Den Haag aantrekkelijker maken als stad voor toeristen, met name voor verblijfstoeristen die in Den Haag willen overnachten.

6.4 Bedrijven (investeerders)

Vrije sluitingstijden zouden ook een voorwaarde kunnen zijn voor het investerings – en vestigingsklimaat voor met name buitenlandse bedrijven of investeerders. In dit kader is gesproken met WFIA (West Holland Foreign Investment Company, ook wel WestHolland genoemd). WFIA begeleidt en adviseert buitenlandse bedrijven bij vestiging of uitbreiding in de regio Den Haag. Elk jaar begeleidt WFIA ruim 40 bedrijven. WFIA geeft echter aan ons aan dat voor de randvoorwaarden van deze bedrijven, vrije sluitingstijden geen enkele rol spelen en dus niet relevant zijn voor het vestigings- en investeringsklimaat voor buitenlandse bedrijven in de Haagse regio.

7 Effecten economie

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de mogelijke economische effecten van vrije sluitingstijden in de binnenstad van Den Haag aan de orde. Doelstelling van de voorstanders van deze mogelijke maatregel is de horeca in de Haagse binnenstad meer bruisend te maken. Daarbij kan gedacht worden aan de volgende mogelijke aspecten:

1. Aantal bezoekers/omzet avondhoreca;
2. Diversiteit in de horeca;
3. Concurrentie van de binnenstad versus andere stadsdelen;
4. De levendigheid van de binnenstad;
5. De concurrentiepositie ten opzichte van andere steden en het imago.

In dit hoofdstuk wordt per aspect ingegaan op de verschillende doelgroepen: de bewoners, de inwoners en de ondernemers. Tevens worden de resultaten van het invoeren van vrije sluitingstijden in benchmark-steden aan de orde gesteld en de conclusies getrokken.

7.2 Overzicht effecten

Meer omzet: één derde ondernemers verwacht meer omzet, maar beperkt gebruik

Een derde van de avondhoreca-ondernemers verwacht meer omzet door vrije sluitingstijden, 15% verwacht juist minder omzet. Bijna de helft van de inwoners (46%) verwacht meer bezoekers en dus meer omzet.

De mate waarin ondernemers meer omzet verwachten komt goed overeen met het verwachte gedrag van de inwoners bij vrije sluitingstijden: zo'n 26% van de horeca-bezoekers kiest voor een sluitingstijd van 4 uur, 14% kiest later dan 4 uur en 21% kiest voor vrije sluitingstijden. Eerder heeft 38% van de horeca-bezoekers aangegeven (zeer) positief te staan tegenover vrije sluitingstijden. De mate waarin horecabezoekers hier ook daadwerkelijk gebruik van gaan maken is beperkt. Ongeveer 25% denkt gebruik te gaan maken van sluitingstijden na 3 uur, waarvan 42% van plan is dit tenminste enkele keren per maand te doen. Per saldo zal dus circa 11% van de bezoekers regelmatig gebruik gaan maken van vrije sluitingstijden (na 3 uur, met name jongeren). Ongeveer 16% zal gebruik maken van openingstijden tot 3 uur, waarvan 38% tenminste enkele malen per maand (per saldo 6%, met name verruiming tussen 2.30 uur en 3 uur). Aangezien veel horeca-gelegenheden nu om 2.30 uur sluiten, zal in totaal zal circa 17% gebruik willen maken van ruimere sluitingstijden (na 2.30 uur).

Uit de gesprekken blijkt dat ook ondernemers verwachten dat het merendeel van de (collega)horeca-ondernemers incidenteel gebruik zal maken van vrije sluitingstijden in plaats van permanent (bv. elk weekend) langer open te blijven. Dit komt eigenlijk overeen met de huidige praktijk, waarbij de ondernemers in de vijf zones waar vrije sluitingstijden zijn, beperkt gebruik maken van deze vrije sluitingstijden (in de binnenstad is na 5 uur vrijwel alles gesloten).

Meer diversiteit in het aanbod: 40%-50% onderschrijft dit

Ongeveer 40% van de ondernemers verwacht door vrije sluitingstijden meer diversiteit in het aanbod van horeca in de late uren en bijna de helft van de inwoners verwacht dit ook (49%). Dat is veel hoger dan de bewonersorganisaties (16%). Sommige bewonersorganisaties verwachten dat door het invoeren van vrije sluitingstijden meer 'verkeerde' horeca of 'verkeerde' horeca-ondernemers worden aangetrokken.

Concurrentie Haagse binnenstad: 40% ondernemers ziet versterking

Ongeveer 42% van de ondernemers verwacht een betere concurrentiepositie van de avondhoreca in de Haagse binnenstad, ten opzichte van de avondhoreca buiten de binnenstad. De overige ondernemers denken dat vrije sluitingstijden daar niets aan veranderen.

Levendigheid van de binnenstad: inwoners positiever dan ondernemers

Ongeveer de helft van de inwoners verwacht meer levendigheid in de Haagse binnenstad door vrije sluitingstijden en een derde van de ondernemers verwacht dat ook. Geen enkele bewonersorganisatie verwacht meer levendigheid in de binnenstad door vrije sluitingstijden.

Concurrentiepositie ten opzichte van andere steden: helpt ondernemers acht dit reëel

Zo'n 50% van de ondernemers verwacht een betere positie voor horeca in Den Haag bij vrije sluitingstijden. Dit betekent een versterking van de concurrentiepositie ten opzichte van andere steden en/of een beter imago van Den Haag als uitgaansstad.

7.3 Economische effecten in benchmarksteden

Om de economische effecten van vrije sluitingstijden meer inzichtelijk te maken is ook onderzoek gedaan naar effecten van vrije sluitingstijden in andere steden².

In Alkmaar is zomer 2015 gestart met vrije sluitingstijden. Alkmaar heeft de doelstelling van het instellen van de vrije sluitingstijden als volgt verwoord: *"het vergroten van de levendigheid van de Alkmaarse horeca. Het uitgaansleven wordt aantrekkelijker en gastvrij. De keuzemogelijkheden voor het uitgaanspubliek worden vergroot en daarmee ook de aantrekkingskracht op het uitgaanspubliek. Alkmaar heeft een centrumpositie in de regio en zal met vrije sluitingstijden deze rol blijven vervullen en versterken op het gebied van uitgaan"*. In de tussentijdse evaluatie juli-september 2015 lag de nadruk op de evaluatie van de overlast (die toenam), niet op de economische effecten. Deze worden na de zomer van 2016 geevalueerd. De politie heeft wel aangegeven dat de sfeer in de horeca grimmiger is geworden na invoeren van vrije sluitingstijden en dat er meer incidenten zijn (bron: Evaluatierapport Horecanota, gemeente Alkmaar, 2015). De meerderheid (86%) van bezoekers en bewoners voelt zich echter niet onveiliger.?

In de situatie voor invoeren van vrij sluitingstijden sloten de meeste horecagelegenheden in Alkmaar om 2 uur, met uitzondering van 2 concentratiezones, waar om 2.30 uur werd gesloten (met aanwezigheid van portiers). In de evaluatie staat dat in Alkmaar de meeste horecaondernemers na invoeren van vrije sluitingstijden hun café of restaurant rond hetzelfde tijdstip als voorheen sluiten. Vier à vijf ondernemers maken er in het weekend regelmatig gebruik van wel tot na vier uur open te blijven. De ondernemers ervaren het als prettig als er voldoende klanten zijn om na 3 uur langer open te blijven. De bewoners/bezoekers geven over het algemeen aan dat de keuzemogelijkheden (variatie) door het instellen van de vrije sluitingstijden is verbeterd.

---

² Het was de opzet van het onderzoek om in de benchmark ook de sluitingstijden in Utrecht te betrekken, maar de gemeente Utrecht kon binnen de onderzoeksperiode niet voldoende gegevens aanleveren.

Uit de evaluatie blijkt dat het merendeel van de bewoners/bezoekers, meestal in de leeftijd van 16 tot 35 jaar, vaker (52%) en tot later (71%) uitgaan. Deze leeftijdsgroep is over het algemeen positief over het instellen van de vrije sluitingstijden.

Uit de reacties en de verslagen van de politie en stadstoezicht blijkt ook dat er meer bezoekers van buiten Alkmaar naar de horeca in Alkmaar komen. De regiofunctie van Alkmaar als horecastad is hiermee gegroeid.

In de binnenstad van Groningen gelden al tientallen jaren vrije sluitingstijden. De economische effecten kunnen hierdoor moeilijk bepaald worden. Hier komt 30% van de stappers in het weekend van buiten de stad, speciaal vanwege de late sluitingstijden. Groningen onderscheidt zich duidelijk in de regio met een bruisend nachtleven, mede vanwege de vele studenten.

In Rotterdam zijn geen vrije sluitingstijden maar wel veel 24-uursvergunningen die sinds 4-5 jaar mogelijk zijn (dit zijn ook vrije sluitingstijden, maar deze zijn niet generiek voor de gehele avondhoreca. Er is sprake van enkele individuele vergunningen). Slechts enkele horecazaken maken er gebruik van om langer open te blijven dan rond 5 uur. Er is beperkt nieuw aanbod bijgekomen met een 24-uursvergunning. De variatie in het aanbod is nauwelijks toegenomen. Wat betreft de effecten op de aantrekkingskracht van de stad zal de bijdrage van de langere openingstijden beperkt zijn. Het is maar een klein deel van de bruisende binnenstad. Andere factoren spelen een veel grotere rol in de aantrekkelijkheid van de stad.

Voor Venlo geldt dat de invoering nog te kort dag is (zomer 2015) om de economische effecten vast te kunnen stellen. Daar wordt de proef met vrije sluitingstijden tot 6 uur (door de weeks tot 4 uur) met een half jaar verlengd om ook de effecten in de zomermaanden mee te kunnen nemen.

8 Effecten leefbaarheid

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen met name de verwachte effecten van vrije sluitingstijden op de leefbaarheid van de Haagse binnenstad aan de orde. Deze komen voort uit de enquêtes en de gesprekken met bewonersorganisaties, inwoners, ondernemers en belanghebbenden. De twee aspecten die aan de orde komen zijn:

- Overlast;
- Veiligheid.

8.2 Overlast

Huidige overlast

De Haagse binnenstad heeft naast horeca-, retail- en andere bedrijfsmatige functies ook een belangrijke woonfunctie. In sommige straten en pleinen is sprake van een intensievere horecafunctie dan andere. Het maximale aandeel horeca per straat is door de gemeente Den Haag verhoogd naar 30%. In sommige straten is juist de woonfunctie sterker, maar zijn er ook enkele horecapanden gevestigd. Niet zelden zijn dit de duurdere panden.

De inwoners en bewonersorganisaties geven vrijwel allen aan dat ze nu, onder het huidige horeca-regime, tenminste enkele keren per maand overlast van de avondhoreca ervaren (bewoners 92% en bewonersorganisaties 93%). De overlast bestaat daarbij met name uit geluidsoverlast:

- Vertrekkende horecabezoekers;
- Horecabezoekers die buiten roken;
- Muziek, door openstaande deuren of deur-open-deur-dicht;
- Terrassen (geopend tot maximaal 1 uur);
- Taxi's die rondjes rijden;
- Horecabezoekers die zich verplaatsen tussen twee horecagelegenheden.

Ook alcoholmisbruik, geweld en vandalisme komen voor. De wijk Kortenbos ervaart in de binnenstad de minste overlast en de wijk Zuidwal het meest, althans in de perceptie van de bewoners (in enquête aangegeven).

In sommige wijken is sprake van smalle straten met hoge panden, waardoor geluid snel weerkaatst en overlast veroorzaakt. Sommige oudere panden kunnen of mogen niet beter worden geïsoleerd of anderszins worden gewijzigd om geluid beter te weren, waardoor de overlast blijft voortbestaan. Het handhaven van een te hoog niveau aan geluid is lastig: de politie kan wel registreren maar niet handhaven (alleen bij extremen), omdat geluidsovertredingen moeten worden gemeld bij de Omgevingsdienst Haaglanden en de politie niet over apparatuur beschikt. Doorgaans komt de Omgevingsdienst een week later (op hetzelfde tijdstip als de melding) meten.

Bij overtreding (grote overschrijding) en/of recidive kan aan de veroorzaker van het teveel aan geluid een boete worden opgelegd of uiteindelijk zelfs een dwangsom. Investeren in een goede geluidsorganisatie voor ondernemers is duur.

Het huidige aantal klachten over geluid door de horeca in het centrum is door de omgevingsdienst niet binnen de periode van dit onderzoek vast te stellen. De omgevingsdienst verwacht wel dat de hinderperceptie bij vrije sluitingstijden toeneemt. Vrije sluitingstijden zijn wat deze dienst betreft mogelijk als er meer gehandhaafd wordt en als ondernemer die in een handhavingstraject zitten niet 'beloond' worden met vrije sluitingstijden.

Verwachtingen overlast: wordt meer

De inwoners en bewonersorganisaties verwachten naast positieve effecten ook negatieve effecten als de vrije sluitingstijden worden ingevoerd, waarbij concreet ook naar overlast is gevraagd. Deels is deze verwachting van toename van overlast niet onderbouwd: het is immers nog niet bekend hoeveel ondernemers gebruik gaan maken van vrije sluitingstijden als dit doorgang vindt, hoe vaak ze later open zullen blijven en hoe dit het horecagedrag van de Haagse horecabezoekers zal veranderen. De effecten die inwoners en anderen verwachten zijn daarom gebaseerd op hun eigen verwachtingen van de veranderingen die zullen plaatsvinden door vrije sluitingstijden in de Haagse horeca.

Zowel de ondernemers (40%) als de inwoners (67%) verwachten meer overlast bij vrije sluitingstijden, met name geluidsoverlast. Ondernemers verwachten dus een minder grote toename aan overlast dan inwoners. De bewonersorganisaties zijn juist negatiever: hier verwacht 93% van de organisaties meer overlast.

Hoe de overlast daadwerkelijk zal veranderen mochten vrije sluitingstijden worden ingevoerd is daarom niet precies te voorspellen, maar aan de hand van de gesprekken met ondernemers, Bureau Binnenstad/BOF en bewonersorganisaties kunnen we hier wel een inschatting van maken.

Minder voorspelbare vertrekmomenten, meer overlast

Uit gesprekken met bureau Binnenstad en ondernemers blijkt dat door hen wordt verwacht dat maar weinig ondernemers er gebruik van zullen maken om, met name in het weekend, permanent langer open te gaan dan nu. De verwachting is dat andere ondernemers wel af en toe op incidentele avonden besluiten om langer open te blijven. De voorspelbaarheid van vertrekkende bezoekers op bepaalde tijdstippen is daarbij verdwenen. In het huidige regime sluiten meeste gelegenheden immers in het weekend om uiterlijk 2.30 uur, en in enkele zones staan tijden min of meer vast zoals het Plein (gemiddeld 5 uur) en Grote Markt (gemiddeld 2.30 uur). Er zijn dan voorspelbare pieken van vertrekkende bezoekers rondom 2.30 uur en 5.00 uur. Als individuele ondernemers besluiten om bij vrije sluitingstijden later open te blijven ontstaat er meer spreiding van vertrekkende bezoekers. Althans, dat verwacht 40% van de ondernemers en 45% van de inwoners. Dat kan leiden tot verplaatsing van bezoekers, die na 2.30 uur vertrekken en een gelegenheid zoeken die nog later open is. Dat is nu ook al mogelijk, maar wellicht ontstaat nog een extra piek na 5 uur van bezoekers die naar een gelegenheid willen die tot na 5 uur is geopend.

Onder andere de politie geeft in elk geval aan een verschuiving van horecagedrag te verwachten naar later op de avond en dat kleinere kroegjes met name langer open zullen blijven. Dit heeft ook gevolgen voor de veiligheid (zie volgende paragraaf).

Als deze betere spreiding ontstaat, is de vraag of dit wenselijk is. Er zijn dan mogelijk minder piekmomenten voor overlast, maar uiteindelijk kunnen ook meer overlastmomenten ontstaan, waardoor de ervaren overlast voor bewoners snel toeneemt. De huidige voorspelbaarheid komt door vrije sluitingstijden in elk geval onder druk te staan.

Relatie inwoners-horeca verslechtert naar verwachting bij vrije sluitingstijden

In het huidige horeca-regime is sprake van enige overzichtelijkheid omdat de horeca die later open is, door een concentratie rondom het Plein en Grote Markt. KHN Den Haag verwacht dat er bij ruimere openingstijden meer klachten komen van inwoners. Het geluidsniveau is bij meting nu al vaak te hoog. Omdat de 'late' horeca nu geconcentreerd is zal een uitbreiding van het gebied waar horecagelegenheden laat open zijn, verruimen tot de gehele binnenstad. Het gebied waar het grootste deel van de klachten vandaan komt zal dan worden uitgebreid.

Als deze klachten gegrond worden verklaard, komen de belangen van inwoners en ondernemers meer tegenover elkaar te staan. In het algemeen, maar juist ook op locaties waar intensief wordt gewoond en ook nachthoreca is gevestigd, wordt deze situatie op microniveau (in één of meerdere straten) concreet zichtbaar, zo verwacht KHN.

Ook deze voorspelling is gebaseerd op de verwachtingen, maar we denken wel dat het aantal klachten bij vrije sluitingstijden zal toenemen. Meerdere belanghebbenden geven aan dat zonder aanvullend flankerend beleid de verruiming van de sluitingstijden op de overlast en de beleving daarvan niet positief zullen uitwerken.

8.3 Veiligheid

Ten aanzien van het aspect veiligheid is gesproken met de politie Den Haag. Dit aspect speelt met name op vrijdag- en zaterdagavond.

De politie is geen voorstander van het invoeren van vrije sluitingstijden. Nu is de situatie in het weekend overzichtelijk: de ontheffingen zijn bekend en de grootste pleinen sluiten op bekende, gezette tijden (Plein gemiddeld 5 uur, Grote Markt gemiddeld 2.30 uur). Sommige gelegenheden op deze pleinen sluiten nog eerder dan de genoemde tijden. Met de betreffende ondernemers zijn afspraken gemaakt.

Als de vrije sluitingstijden hun intrede doen, verwacht de politie een verschuiving van het uitgaanspatroon naar later op de avond. Qua veiligheid is het probleem van vrije sluitingstijden de onvoorspelbaarheid daarvan: in plaats van enkele vaste, vooraf afgebakende zones kunnen bij vrije sluitingstijden overal in de binnenstad horecagelegenheden besluiten om hun bedrijf op elk moment te sluiten. De sluitmomenten verspreiden zich dus niet alleen over de gehele binnenstad (nu: 2 pleinen), maar ook over vele verschillende tijdstippen, (nu: twee piekmomenten op twee plaatsen die zijn afgebakend). In de huidige situatie zijn er ook goede afspraken met de horeca-ondernemers, die anders op veel meer plaatsen nodig zijn. Naast politie zijn er bijvoorbeeld nu ook 10 beveiligers per nacht actief in de binnenstad, die betaald worden door de ondernemers zelf.

Bij vrije sluitingstijden zal de politie met name op vrijdag en zaterdag op veel meer locaties politie moeten inzetten, de politie schat dat hierdoor 3-4 koppels (6-8 personen) op deze locaties extra moeten worden ingezet. Deze extra capaciteit heeft de politie Den Haag op dit moment niet beschikbaar.

De politie verwacht een aanzuigende werking (meer bezoekers) door vrijere sluitingstijden. Dat betekent volgens de politie geen bruisender uitgaansleven, maar meer dronken bezoekers in de late uren, waardoor de politie verwacht dat vandalisme, geweld en geluidsoverlast zullen toenemen. Per nacht worden nu enkele tientallen personen bekeurd en enkele gearresteerd, maar de politie heeft de incidenten goed in de hand. Door vrije sluitingstijden zal zonder extra politie-inzet dit gaan veranderen.

9 Conclusies

9.1 Inleiding

In dit hoofdstuk trekken we conclusies over de verwachte effecten van het invoeren van vrije sluitingstijden in de avondhoreca in de Haagse binnenstad. We beantwoorden daarbij de onderzoeksvraag zoals we die in de offerte hebben verwoord.

9.2 Conclusies

Draagvlak: redelijk

Het draagvlak voor het invoeren van vrije sluitingstijden is redelijk: zo'n 48% van de inwoners en 44% van de ondernemers is positief over vrije sluitingstijden. Dat is een minderheid van zowel inwoners als ondernemers, maar toch een behoorlijk aandeel. Niet allen zullen hier overigens gebruik van maken.

De bewonersorganisaties in de Haagse binnenstad zijn echter vrijwel allen tegen, vanwege de verwachte toename van overlast. Uit de gesprekken blijkt dat op enkele locaties nu al veel overlast is naar mening van de bewonersorganisaties.

Qua overige doelgroepen geeft ACKU aan dat student voor vrije sluitingstijden zijn, geeft Den Haag Marketing aan dat zij uit de markt proeven dat een sterke Haags nachtleven aantrekkelijk is voor toeristen. De twee touroperators geven aan dat hun klanten hier weinig belang in stellen. Voor het investeringsklimaat is horeca met vrije sluitingstijden niet relevant.

Voor- en nadelen van vrije sluitingstijden avondhoreca in Den Haag

In de voorgaande hoofdstukken is aangegeven in welke mate ondernemers, inwoners en bewonersorganisaties voor- en nadelen van vrije sluitingstijden onderkennen en zijn deze verder geanalyseerd. Samengevat zijn de voor- en nadelen als volgt.

De voordelen van vrije sluitingstijden zijn:

- Betere concurrentiepositie avondhoreca t.o.v. omliggende steden;
- Mogelijk meer diversiteit in het aanbod;
- Mogelijk meer omzet in de avondhoreca;
- Goed voor de positie van Den Haag als studentenstad;
- Mogelijkheden bieden aan vrij ondernemerschap.

De nadelen van vrije sluitingstijden zijn:

- Meer overlast;
- Verspeiding van overlast in tijd en ruimte;
- Mogelijke aantrekkingskracht op 'verkeerde' ondernemers;
- Meer capaciteit politie nodig/ meer politiebudget;
- Onzeker of eventuele omzetgroei in de horeca ook meer winst betekent, mogelijk alleen een verschuiving van horecagedrag in tijd;
- Onzeker of diversiteit in aanbod wordt verbeterd;
- Onzeker of maatschappelijk kosten-batensaldo positief is, gezien verwachte overlast en kosten politie.

Economische consequenties: meer omzet en meer kwaliteit?

De economische consequenties voor de horeca hangen van veel factoren af. Met vrije sluitingstijden wordt beoogd het vrije ondernemerschap te stimuleren, het nachtleven bruisender te maken en de omzet voor de horeca te verhogen.

We gaan eerst in op de omzet. Aangezien de klanten van de horeca (met name inwoners) beperkt gebruik zullen maken van latere sluitingstijden, zullen de positieve economische effecten van vrije sluitingstijden voor de avondhoreca voor de ondernemers verwachting beperkt zijn tenzij groepen van buiten (die nog niet gehoord zijn) in grote getalen hierop afkomen. Zowel de ondernemers als de inwoners zullen er, blijkens de resultaten van de verschillende deelonderzoeken, naar verwachting af en toe gebruik van maken. De benchmark toont aan dat verruiming van vrije sluitingstijden wel kan leiden tot meer bezoekers van buiten de stad en een sterker onderscheidend vermogen van de binnenstad. Er treedt dan mogelijk wel een verschuiving op in het horecagedrag naar een gemiddeld later tijdstip. Uit de gesprekken blijkt versterking van de huidige nachthoreca-concentraties tot meer positieve economische effecten zou kunnen leiden dan uitwaaiing over de binnenstad (bij vrije sluitingstijden). Het is niet zeker of meer omzet voor de horeca ook meer winst betekent, mede vanwege de extra kosten waar nog geen inzicht in is.

Een tweede aspect dat een rol speelt is de diversiteit van de horeca: de huidige samenstelling van het horeca-aanbod. Er is geen eenduidig antwoord bij de ondernemers op de vraag of vrije sluitingstijden het Haagse horecaleven bruisender maken en/of het aanbod diverser maken. Alhoewel het horeca-aanbod in Den Haag per 10.000 inwoners goed vergelijkbaar is met Rotterdam, Leiden of Delft, heeft Den Haag wel minder discotheken dan bijvoorbeeld Rotterdam (respectievelijk 4 en 10, bron: Horeca DNA, 2014). Ook is het aantal cafés per 10.000 inwoners ongeveer 10% lager dan in Leiden en Rotterdam, terwijl het aanbod aan restaurants per 10.000 inwoners juist 10%-20% hoger is dan in Rotterdam, Delft en Leiden. Het karakter van de horeca in Den Haag is dus anders dan de drie genoemde steden, waarbij Leiden en Delft meer karakteristieke studentensteden zijn. Ook is een deel van de horeca in een ander deel van de stad gevestigd (Scheveningen), waar met name in de zomer de nachtelijke horeca bezoekers trekt. De Haagse binnenstad concurreert dan ook niet alleen met andere steden, maar ook met Scheveningen. Dit belemmert de economische kansen voor de binnenstad en de exploitatie van late sluitingstijden zoals bij de disco's en de cafés. Dit is anders dan in de benchmarksteden die in hun eigen regio (Alkmaar, Groningen, Venlo) geen/weinig concurrentie ondervinden van grote horecabestemmingen buiten de binnenstad. Hier zijn ook meer horecagelegenheden tot laat geopend dan in Den Haag, waar slechts enkele gelegenheden in de binnenstad tot laat (max. 5 uur) zijn geopend. In Den Haag weet men uit de huidige ervaring dat er na 3-4 uur niet veel extra omzet meer behaald wordt.

Of vrijere sluitingstijden ondanks een redelijk draagvlak en een betere concurrentiepositie de kwaliteit van de horeca verbeteren of nieuwe goede ondernemers trekken is onzeker. Dit hangt verder ook af van de fysieke mogelijkheden hiervoor, het karakter van het ondernemerschap en bijvoorbeeld de geluidsnormen. KHN en ondernemers geven ook aan dat de huidige geluidsnormen al veel aanleiding geven tot klachten en dat dit zonder flankerend beleid bij vrijere sluitingstijden alleen maar zal groeien. Verbeteren van de kwaliteit en/of meer omzet trekken in de horeca is dus niet mogelijk zonder ook te kijken naar de relatie met de bewoners (met name in het kader van overlast).

Consequenties voor leefbaarheid

Uit het onderzoek en de gesprekken blijkt dat zowel inwoners, ondernemers als bewonersorganisaties in het centrum meer overlast verwachten bij vrije sluitingstijden. De ondernemers zijn hier nog het meest positief over.

Zoals eerder gezegd hangt de toename van overlast van meer factoren af:

- De mate waarin de horeca in de binnenstad structureel later open blijft (met name in het weekend)
- De mate waarin de horeca incidenteel later open blijft (met name in het weekend)
- Het type horeca dat langer openblijft;
- Het type ondernemer dat besluit tot latere sluitingstijden;
- De locatie van deze horecagelegenheden en de spreiding daarvan over de binnenstad;
- Het geluidsniveau van deze gelegenheden;
- Handhaving van overlast (incl. eventueel geweld of vandalisme)

De uitwerking van deze factoren is nog niet bekend en kan alleen in de praktijk worden ervaren. Hoe een en ander uitwerkt is daarom gebaseerd op verwachtingen. Evident is dat een toename van de overlast het woonklimaat in sommige straten/buurten kan verslechteren, bij een toename van horeca die later open blijft. Dit kan de relatie ondernemers-inwoners verstoren.

Alhoewel het aantal ondernemers dat incidenteel of structureel later openblijft beperkt is, hangt het af van de locatie en het type ondernemer in welke mate de overlast toeneemt en welk flankerend beleid de gemeente/ de politie hierop toepast (ex ante of ex-post, het eerste is uiteraard beter). De politie geeft echter aan meer overlast te verwachten door meer spreiding in tijd en ruimte van de vertrekkende bezoekers en heeft hier geen capaciteit voor. De inwoners geven deels aan af en toe gebruik van ruimere sluitingstijden te zullen gaan maken. Bewonersorganisaties zijn vrijwel allen tegen vanwege de verwachte overlast. De verandering van overlast hangt sterk af van de uitwerking van de bovenstaande factoren, maar zal uiteindelijk op straat-of buurniveau bepaald worden door de samenwerking tussen horecaondernemers en bewoners, mocht er een pilot gestart worden.

Alleen voor studenten zouden vrijere sluitingstijden naar verwachting een positief effect kunnen hebben.

Consequenties voor handhavingscapaciteit

De politie geeft aan bij vrije sluitingstijden 6-8 agenten extra nodig te hebben op vrijdag- en zaterdagavond. Dit is niet makkelijk in te passen in de dienstwissel. De kosten van deze extra capaciteit (die de politie niet heeft) konden binnen de onderzoeksperiode niet worden vastgesteld. Ook uit de benchmark van steden komt naar voren dat meer politie inzet nodig is zoals blijkt uit de evaluatie van de horecanota in Alkmaar. Het betrof daar 70 overuren in 3 maanden, waarbij in Alkmaar sprake is van één concentratiegebied van horecagelegenheden. Den Haag kent uiteraard een veel groter uitgaansgebied, waardoor de verwachting van fors meer benodigde capaciteit bij de politie bij invoeren van vrije sluitingstijden realistisch is.

Spreiding vertrekkende bezoekers

De ondernemers en inwoners zijn redelijk positief en denken in meerderheid dat de vertrekkende bezoekers beter worden gespreid. Voor de leefbaarheid betekent dat minder piekmomenten, maar wel meer momenten van overlast en een langere/bredere inzet van de politie omdat het uitgaansgedrag minder voorspelbaar wordt.

Leereffecten andere steden

Uit de benchmark met andere steden valt het meest op te maken uit Alkmaar: het gevoel van de ondernemers was daar dat de positie van de binnenstad was versterkt. Daarentegen meldde de politie wel dat de overlast en het aantal incidenten was toegenomen.

Venstertijden

De ondernemers zijn verdeeld over het nut van venstertijden: 50% is hier positief over.

10 Bijlagen

Bijlage 1   Lijst met persoonlijke en telefonische interviews

p=persoonlijk, t=telefonisch

Ondernemers

Pavlov (o.a.)	de heer S. Stretton	p
The Penthouse	de heer E. Giel	p
Luden (o.a.)	de heer J. Prins	t
De Huppel	de heer J. van Beek	t
Beergarden	de heer E. Unger	p
Momfert de Mol	de heer J. Logjes	p
Zwarte Water (o.a.)	de heer M. Hinloopen	p

Bewonersorganisaties

Buurtschap 2005	de heer T. Heere	p
Bewoners Plein	de heer W. Frens en mw. P. van der Vorm	p
St. Bewoners Binnenstad	mevrouw R. van Hasselt	p

Andere belanghebbenden

KHN Den Haag	de heer M. Hinloopen	p
Politie	de heer F. Pauli en de heer J.M. Langendoen	p
Omgevingsdienst H.	mevrouw F. Foeken	p
Gemeente Den Haag	de heer E. Alonso	p
ACKU	de heer V. Schulz	t
WFIA	de heer L. Kok	t
Touroperator ITO Tours	de heer G. Koralik jr	t
Touroperator The Dutch Travel Advisor	de heer E. Groeneweg	t
Den Haag Marketing	de heer H. Doets	p
Bureau Binnenstad	de heer A. Dekkers	p
BOF	de heer J. Logjes	p

Bijlage 2   Vragenlijst inwoners

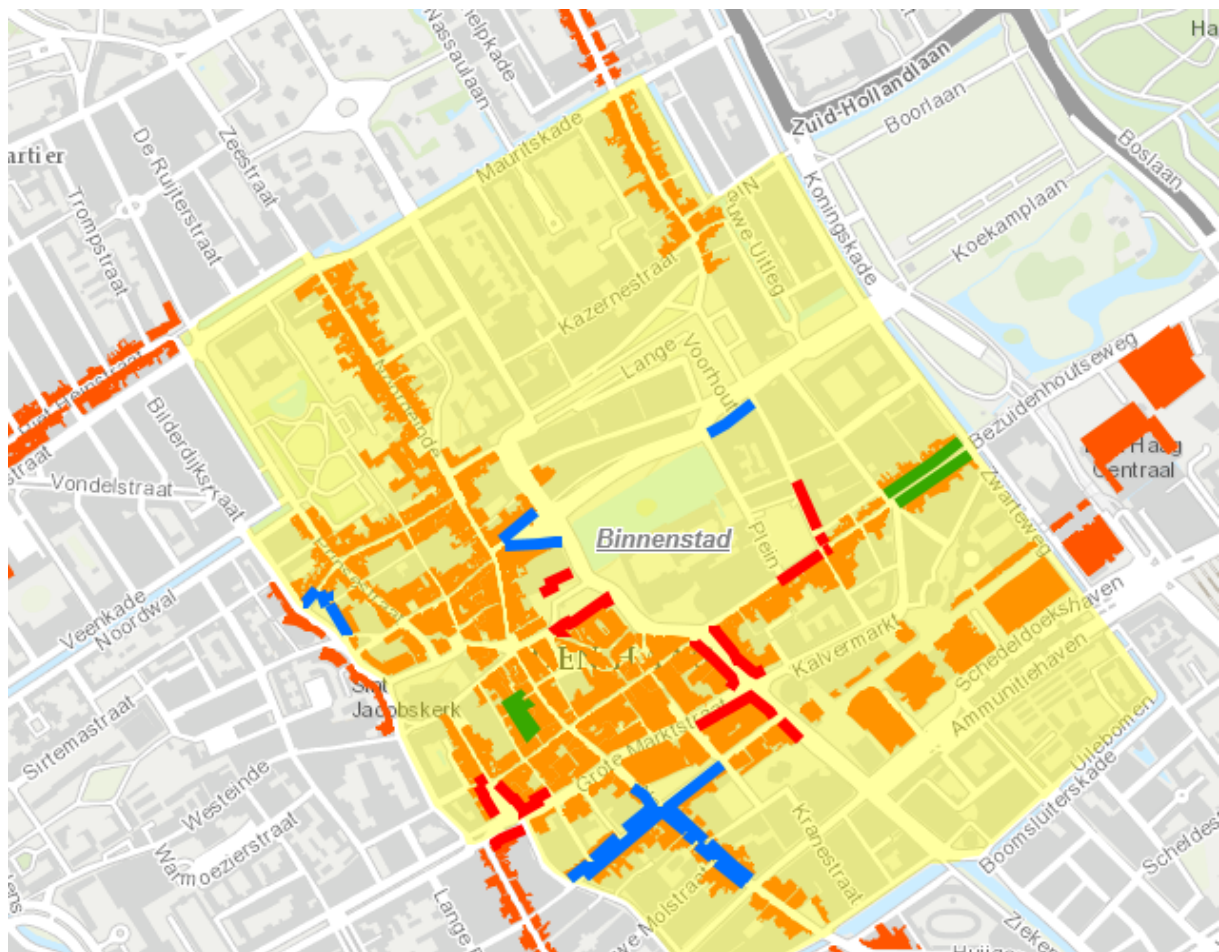
De gemeente Den Haag voert in mei 2016 een onderzoek uit naar draagvlak en behoefte aan verandering van de sluitingstijden voor de avondhoreca in de binnenstad. Dit naar aanleiding van een motie die in het voorjaar is aangenomen door de gemeenteraad. De gemeente wil horecaondernemers, studenten, bewoners van de binnenstad en de toeristische sector betrekken bij het onderzoek. Er is door de gemeente nog géén besluit genomen. Het onderzoek is bedoeld om de gemeenteraad van meer informatie te voorzien over o.a. de behoefte aan vrije sluitingstijden.

Via het klantenpanel brengen we de mening van de inwoners van de gemeente Den Haag in kaart. Zou u daarom willen meewerken aan onderstaande vragenlijst? Het vraagt ongeveer 10 minuten van uw tijd. U kunt deelnemen aan deze enquête tot en met 23 mei.

Alvast hartelijk bedankt voor uw deelname.

Het gebied

In dit onderzoek staat de binnenstad van Den Haag centraal. In de afbeelding ziet u een kaartje met de exacte afbakening van het onderzoeksgebied. De binnenstad van Den Haag wordt globaal begrensd door de Prinsessengracht, Koninginnegracht, Mauritskade, Torenstraat, Jan Hendriksstraat, Paviljoensgracht, Amsterdamse Veerkade en Schedeldoekshaven.

ALLE RESPONDENTEN

V1 Heeft u afgelopen halfjaar 's avonds/'s nachts na 23 uur de avondhoreca (zoals café's/café-restaurants en discotheken) in de binnenstad van Den Haag één of meerdere malen bezocht?

1. Ja
2. Nee, als inwoner stadsdeel Centrum naar vraag 7. Anders einde vragenlijst, telt niet mee

ALLE RESPONDENTEN

V2 Welk type horeca heeft u het afgelopen halfjaar bezocht (meerdere antwoorden mogelijk)?

1. Café
2. Café-restaurant
3. Disco/club
4. Overig

V3 Hoe vaak bezoekt u doorgaans de binnenstad om 's avonds /'s nachts uit te gaan?

1. Meerdere dagen per week
2. Wekelijks
3. Enkele keren per maand tot 1 keer per maand
4. Minder dan 1 keer per maand
5. Weet niet

V3 In welk gebied of welke straat heeft u het afgelopen half jaar de avondhoreca in de binnenstad van Den Haag bezocht (meerdere antwoorden mogelijk)?

1. Spui
2. Plein
3. Grote Markt
4. Herenstraat
5. Buitenhof
6. Overig binnenstad

V4 Op welk tijdstip verlaat u doorgaans de door u laatst bezochte gelegenheid in de avondhoreca?

1. Tussen 23 en 0 uur
2. Tussen 0 uur en 1 uur
3. Tussen 1 uur en 2 uur
4. Tussen 2 uur en 3 uur
5. Tussen 3 uur en 4 uur
6. Tussen 4 uur en 5 uur
7. Om 5 uur of later

V6 Wat zou voor u als bezoeker de gewenste/ideale sluitingstijd zijn voor avondhoreca

Door de week: .... uur
In het weekend .... uur

Inwoners stadsdeel centrum (dus niet alleen binnenstad) naar V7, anders naar V9

INWONERS CENTRUM (OP BASIS VAN KENMERKEN PANEL)

V7 Hoe vaak ervaart u overlast van bezoekers van de avondhoreca?

1. Zelden of nooit
2. Eén of enkele keren per maand
3. Wekelijks
4. Meerdere dagen per week
5. Dagelijks
6. Weet niet

Als v7=2,3,4,5, 6 ga naar v8

Anders ga naar v9

V8 Waaruit bestaat deze overlast (meerdere antwoorden mogelijk)?

1. Geluidsoverlast
2. Vandalisme
3. Afval op straat
4. Geweld
5. Overig
6. Weet niet

ALLE RESPONDENTEN

V9 Wij geven nu twee scenario's aan voor sluitingstijden voor avondhoreca in de binnenstad van Den Haag, begrensd door de Prinsessegracht, Koninginnegracht, Mauritskade, Torenstraat, Jan Hendriksstraat, Paviljoensgracht, Amsterdamse Veerkade en Schedeldoekshaven.

Scenario 1 Doordeweeks in het algemeen tot 2.00 uur open en in het weekend tot 2.30 uur. Uitzondering vormen de ontheffingen (geeft een specifieke ondernemer de mogelijkheid om langer open te blijven) en delen van Spui, Grote Markt, Plein en Buitenhof

Scenario 2 Vrije sluitingstijden in de binnenstad, daarbuiten ongewijzigd regime van sluitingstijden

Den Kunt u aangeven welk van de twee scenario's uw voorkeur heeft voor de binnenstad van Haag?

1. Scenario 1
2. Scenario 2
3. Weet niet/anders

V10 In de 5 uitgaanskernen (Plein, Grote Markt, deel Spui, Buitenhof, Scheveningen boulevard) gelden nu al vrije sluitingstijden. Voor de overige avondhoreca geldt dat zij nu om 2 uur (weekend 2.30 uur) moeten sluiten, of als zij een nachtontheffing hebben om 5 uur. Seinpost onderzoekt in opdracht van de gemeente Den Haag of er behoefte is aan vrije sluitingstijden voor de avondhoreca in de Haagse binnenstad. Dat betekent dat horeca-ondernemers zelf kunnen besluiten tot hoe laat hun zaak open is. Buiten de binnenstad zou er niets veranderen aan de sluitingstijden.

Wat is uw oordeel over vrije sluitingstijden voor de avondhoreca in de binnenstad?

1. Zeer positief
2. Positief
3. Neutraal
4. Negatief
5. Zeer negatief
6. Weet niet

V11 Wat denkt u dat positieve effecten van dit plan zijn voor de horeca in de binnenstad van Den Haag? (meerdere antwoorden mogelijk)

1. GEEN positieve effecten
2. Meer levendigheid in de binnenstad
3. Meer omzet voor de avondhoreca
4. Geen verschillen meer in sluitingstijden voor alle avondhoreca
5. Meer diversiteit in het aanbod van horeca in de late uren
6. Betere spreiding vertrekkende bezoekers
7. Overig
8. Weet niet

V12 Wat denkt u dat negatieve effecten van dit plan zijn voor de horeca in de binnenstad Den Haag? (meerdere antwoorden mogelijk)

1. GEEN negatieve effecten
2. Te weinig extra bezoekers, kost meer dan het opbrengt
3. Meer geluidsoverlast door vertrekkende bezoekers
4. Meer (gewelds)incidenten
5. Overig
6. Weet niet

V12b Zou graag regelmatig gebruik maken van ruimere sluitingstijden in de avondhoreca in de binnenstad en zo ja, bij voorkeur tot hoe laat?

- Nee
- Ja, tot 3 uur
- Ja, tot 4 uur
- Ja, tot 5 uur
- Ja, tot 6 uur
- Ja, tot later dan 6 uur
- Geen mening

Als inwoner stadsdeel Centrum ga naar v13, anders naar vraag 17

INWONERS CENTRUM

V13. Welke effecten denkt u dat vrije sluitingstijden voor de horeca in de binnenstad hebben op de overlast in uw buurt?

1. Minder overlast	Ga naar v 15
2. Overlast verandert niet	Ga naar v16
3. Meer overlast	Ga naar v14
4. Sommige overlast neemt toe, andere af	ga naar v14
5. Weet niet	Ga naar v16

V14 Welk type overlast verwacht u dat er toeneemt door ruimere sluitingstijden in de binnenstad (meer antwoorden mogelijk)?

1. Geluidsoverlast
2. Afval
3. Geweld
4. Alcoholmisbruik
5. Vandalisme
6. Overig
7. Weet niet

Als v13=4 ga naar v15

Anders ga naar v16

V15 Welk type overlast verwacht u dat er afneemt door ruimere sluitingstijden(meer antwoorden mogelijk)?

1. Geluidsoverlast
2. Afval
3. Geweld
4. Alcoholmisbruik
5. Vandalisme
6. Overig
7. Weet niet

V16 Verwacht u, naast overlast, eventueel nog andere gevolgen, van de vrije sluitingstijden voor uw buurt? (open vraag)

V17 Heeft u nog opmerkingen ten aanzien van de sluitingstijden van de horeca in de binnenstad?

Hartelijk dank voor het invullen van de enquête.

Bijlage 3   Vragenlijst ondernemers

De gemeente Den Haag laat in mei 2016 een onderzoek uitvoeren naar draagvlak en behoefte aan vrije openingstijden voor de avondhoreca in de binnenstad. Dit naar aanleiding van een motie die in het voorjaar is aangenomen door de gemeenteraad. De gemeente wil horecaondernemers, studenten, bewoners van de binnenstad en de toeristische sector betrekken bij het onderzoek. Er is door de gemeente nog geen besluit genomen, het onderzoek is bedoeld om de gemeenteraad van meer informatie te voorzien over het draagvlak en de behoefte aan vrije sluitingstijden. De gemeente heeft bureau Seinpost/ZKA opdracht gegeven voor dit onderzoek. Via KHN Den Haag bent u als horeca-ondernemer in Den Haag benaderd. Zou willen meewerken aan onderstaande vragenlijst? Het vraagt ongeveer 10 minuten van uw tijd.
Als u wilt meewerken aan het onderzoek, hartelijk dank.

- V1   Is uw (grootste) horeca-onderneming gevestigd in de binnenstad van Den Haag, begrensd door de Prinsessegracht, Koninginnegracht, Mauritskade, Torenstraat, Jan Hendriksstraat, Paviljoensgracht, Amsterdamse Veerkade en Schedeldoekshaven?
1.   Ja
  2.   Nee
- V2   Waar is uw (grootste)onderneming precies gevestigd?
7.   Spui
  8.   Plein
  9.   Grote Markt
  10. Buitenhof
  11. Overig binnenstad (begrensd door de straten Prinsessegracht, Koninginnegracht, Mauritskade, Torenstraat, Jan Hendriksstraat, Paviljoensgracht, Amsterdamse Veerkade en Schedeldoekshaven)?
  12. Scheveningen Bad,
  13. Scheveningen Haven
  14. Buiten binnenstad, maar wel in stadsdeel Centrum
  15. Buiten Centrum (excl. Scheveningen)
- V3   Onder welk sluitingstijden-regime valt uw (grootste)horeca-onderneming?
1.   Categorie 1: Sluitingstijd om 23.00 uur, EINDE VRAGENLIJST
  2.   Categorie 2: Sluitingstijd door de week tot 02.00 uur en in de weekenden tot 02.30 uur
  3.   Categorie 3: Vrije sluitingstijden
  4.   Permanente ontheffing voor sluitingstijden
- V4   Welk type avondhoreca biedt uw (grootste) horeca-onderneming aan?
1.   Café/café-restaurant
  2.   Discotheek/club
  3.   Overig
- V5   Hoe tevreden bent u over de huidige sluitingstijden die voor uw eigen (grootste) onderneming gelden?
1.   Zeer ontevreden
  2.   Ontevreden
  3.   Ontevreden, noch tevreden
  4.   Tevreden

5. Zeer tevreden

Indien v5=1,2, of 3 naar V6

Anders V7

V6 Wat zou u willen veranderen aan uw huidige openingstijden?

1. Langer door de week, tot ... uur (antwoorden 2.30 uur, 3 uur, 4 uur, 5 uur, 6 uur)
2. Langer in het weekend tot ...uur (antwoorden 3 uur, 4 uur, 5 uur, 6 uur)
3. Vrije sluitingstijden
4. Weet niet

V7 Wij geven nu twee scenario's aan voor sluitingstijden voor avondhoreca in de binnenstad.

Scenario 1 Doordeeweeks in het algemeen tot 2.00, in het weekend tot 2.30 uur.
Uitzondering vormen de ontheffingen en delen van Spui, Grote Markt, Plein en Buitenhof

Scenario 2 Vrije sluitingstijden in binnenstad, daarbuiten ongewijzigd regime van openingstijden

Kunt u aangeven welk van de twee scenario's uw voorkeur heeft voor de binnenstad van Den Haag?

4. Scenario 1
5. Scenario 2
6. Weet niet/anders

V8 Seinpost onderzoekt in opdracht van de gemeente Den Haag of er behoefte is aan vrije sluitingstijden voor de avondhoreca in de Haagse binnenstad. Dat betekent dat horeca-ondernemers in de binnenstad zelf kunnen besluiten tot hoe laat hun zaak open is. In de 5 uitgaanskernen (Plein, Grote Markt, deel Spui, Buitenhof, Scheveningen boulevard) gelden nu al vrije sluitingstijden. Voor de overige avondhoreca geldt dat zij nu om 2 uur (weekend 2.30 uur) moeten sluiten, of als zij een nachtontheffing hebben om 5 uur. Buiten de binnenstad zou er dan niets veranderen aan de sluitingstijden.

Wat is uw oordeel over vrije sluitingstijden in de binnenstad?

7. Positief
8. Zeer positief
9. Negatief noch positief
10. Negatief
11. Zeer negatief
12. Weet niet

Als v1=1 en v3=2 of 4, ga naar v9

Anders ga naar v11

ONDERNEMERS IN BINNENSTAD EN GEEN VRIJE SLUITINGSTIJDEN

V9 Zou met uw horeca-onderneming gebruik maken van de mogelijkheid om langer open te gaan (door de week)?

1. Waarschijnlijk wel
2. Zeker wel
3. Waarschijnlijk niet
4. Zeker niet
5. Weet (nog) niet

V10 Zou met uw horeca-onderneming gebruik maken van de mogelijkheid om langer open te gaan (in het weekend)?

1. Waarschijnlijk wel
2. Zeker wel
3. Waarschijnlijk niet
4. Zeker niet
5. Weet (nog) niet

ALLE ONDERNEMERS

V11 Wat denkt u dat positieve effecten van dit plan zijn voor horeca van de binnenstad Den Haag? (meerdere antwoorden mogelijk)

9. GEEN positieve effecten
10. Levendiger binnenstad
11. Meer omzet voor de avondhoreca
12. Geen verschillen meer in openingstijden voor alle avondhoreca
13. Meer diversiteit in het aanbod van horeca in de late uren
14. Betere spreiding vertrekkende bezoekers
15. Overig
16. Weet niet

V12 Wat denkt u dat negatieve effecten van dit plan zijn voor horeca van de binnenstad Den Haag? (meerdere antwoorden mogelijk)

7. GEEN negatieve effecten
8. Te weinig extra bezoekers, kost meer dan het opbrengt
9. Meer geluidsoverlast door vertrekkende bezoekers
10. Minder veiligheid in de late uurtjes
11. Overig
12. Weet niet

V13 Verwacht u dat de concurrentiepositie van ondernemers in de binnenstad ten opzichte van ondernemers (net) buiten de binnenstad verandert, als voor de ondernemers in de de binnenstad vrije sluitingstijden gelden?

1. Ja, betere concurrentie in binnenstad
2. Nee, blijft gelijk
3. Ja, minder goede concurrentiepositie in de binnenstad
4. Weet niet

Als v1=1, ga naar v14
Anders ga naar v20

ONDERNEMERS IN BINNENSTAD

V14 Bevorderen ruimere openingstijden in de avondhoreca in de binnenstad naar uw mening de spreiding van de vertrekkende bezoekers?

1. Ja
2. Nee
3. Weet niet

ALLE ONDERNEMERS

V15 In welke mate verwacht u dat uw omzet van uw horeca-onderneming per jaar verandert door vrije sluitingstijden?

1. Sterke daling (daling 10% of meer)
2. Daling (1% tot 10% minder)
3. Onveranderd
4. Stijging (tot 10% stijging)
5. Sterke stijging (stijging 10% of meer)
6. Weet niet

V16 Wat is mening over het invoeren van venstertijden in de avondhoreca in de binnenstad van Den Haag (waarbij na een bepaald tijdstip, bijvoorbeeld 4 uur of 5 uur) geen nieuwe bezoekers worden binnengelaten, maar de bezoekers die binnen zijn nog mogen blijven?

1. Positief
2. Negatief
3. Weet niet

V17 Hoe waarschijnlijk acht u het dat de mate van overlast in de binnenstad op straat zal veranderen bij vrije sluitingstijden in de binnenstad?

6. Minder overlast.	Ga naar v 19
7. Overlast verandert niet	Ga naar v20
8. Meer overlast	ga naar v18
9. Sommige overlast neemt toe, andere af	ga naar v18
10. Weet niet	ga naar v20

V18 Welk type overlast verwacht u dat er in de binnenstad toeneemt door ruimere openingstijden(meer antwoorden mogelijk)?

8. Geluidsoverlast
9. Afval
10. Geweld
11. Alcoholmisbruik
12. Vandalisme
13. Weet niet

Als v17=4 ga naar v19
Anders ga naar v20

- V19 Welk type overlast verwacht u dat er vermindert door ruimere openingstijden(meer antwoorden mogelijk)?
8. Geluidsoverlast
  9. Afval
  10. Geweld
  11. Alcoholmisbruik
  12. Vandalisme
  13. Weet niet
- V20 Verwacht u dat door vrije sluitingstijden de concurrentiepositie van Den Haag als uitgaansstad verbetert t.o.v. andere (uitgaans)steden in de Randstad, zoals Rotterdam, Delft en Leiden?
1. Ja, lichte verbetering
  2. Ja, sterke verbetering
  3. Nee, positie verandert niet
  4. Weet niet

Heeft u nog een opmerking of vraag?

Hartelijk dank voor het interview.

Bijlage 4   Vragenlijst bewonersorganisaties

De gemeente Den Haag laat in mei 2016 een onderzoek uitvoeren naar draagvlak en behoefte aan verandering van de openingstijden voor de avondhoreca in de binnenstad. Dit naar aanleiding van een motie die in het voorjaar is aangenomen door de gemeenteraad. De gemeente wil horecaondernemers, studenten, bewoners van de binnenstad en de toeristische sector betrekken bij het onderzoek. Er is door de gemeente nog geen besluit genomen, het onderzoek is bedoeld om de gemeenteraad van meer informatie te voorzien over o.a. de behoefte aan vrije sluitingstijden. De gemeente heeft bureau Seinpost/ZKA opdracht gegeven voor dit onderzoek. Via deze vragenlijst brengen we de mening van de bewonersorganisaties in kaart. Zou u daarom willen meewerken aan onderstaande vragenlijst? Het vraagt ongeveer 5-10 minuten van uw tijd.

V1   Hoe vaak ervaart uw buurt specifiek overlast door bezoekers van de avondhoreca (na 23 uur)?

7. Zelden of nooit
8. Eén of enkele keren per maand
9. Wekelijks
10. Meerdere dagen per week
11. Dagelijks
12. Weet niet

Als v1=2,3,4,5, 6 ga naar v2
Anders ga naar v4

V2   Waaruit bestaat deze overlast (meerdere antwoorden mogelijk)?

7. Geluidsoverlast
8. Vandalisme
9. Glas op straat
10. Overig afval op straat
11. Geweld
12. Weet niet

V3   Op welke dagen ervaart u de meeste overlast?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Maandagavond/dinsdagochtend
- Dinsdagavond/woensdagochtend
- Woensdagavond/donderdagochtend
- Donderdagavond/vrijdagochtend
- Vrijdagavond/zaterdagochtend
- Zaterdagavond/zondagochtend
- Zondagavond/maandagochtend

V4 Wij geven nu twee scenario's aan voor sluitingstijden voor avondhoreca in de binnenstad van Den Haag, begrensd door de Prinsessegracht, Koninginnegracht, Mauritskade, Torenstraat, Jan Hendriksstraat, Paviljoensgracht, Amsterdamse Veerkade en Schedeldoekshaven.

Scenario 1 Doordeweeks in het algemeen tot 2.00, in het weekend tot 2.30 uur.
Uitzondering vormen de ontheffingen en delen van Spui, Grote Markt, Plein en Buitenhof

Scenario 2 Vrije sluitingstijden in de binnenstad, daarbuiten ongewijzigd regime van sluitingstijden

Kunt u aangeven welk van de twee scenario's uw voorkeur heeft voor de binnenstad van Den Haag?

- 7. Scenario 1
- 8. Scenario 2
- 9. Weet niet/anders

V5 Seinpost onderzoekt in opdracht van de gemeente Den Haag of er behoefte is aan vrije sluitingstijden voor de avondhoreca in de Haagse binnenstad. Dat betekent dat horeca-ondernemers zelf kunnen besluiten tot hoe laat hun zaak open is.
In de 5 uitgaanskernen (Plein, Grote Markt, deel Spui, Buitenhof, Scheveningen boulevard) gelden nu al vrije sluitingstijden.
Voor de overige avondhoreca geldt dat zij nu om 2 uur (weekend 2.30 uur) moeten sluiten, of als zij een nachtontheffing hebben om 5 uur.

Buiten de binnenstad zou er niets veranderen aan de sluitingstijden.

Wat is uw oordeel over vrije sluitingstijden voor de avondhoreca in de binnenstad? (

- 13. Positief
- 14. Zeer positief
- 15. Negatief noch positief
- 16. Zeer negatief
- 17. Negatief
- 18. Weet niet

V6 Wat denkt u dat positieve effecten van dit plan zijn voor horeca in de binnenstad van Den Haag? (meerdere antwoorden mogelijk)

- 17. GEEN positieve effecten
- 18. Levendiger binnenstad
- 19. Meer omzet voor de avondhoreca
- 20. Geen verschillen meer in openingstijden voor alle avondhoreca
- 21. Meer diversiteit in het aanbod van horeca in de late uren
- 22. Betere spreiding vertrekkende bezoekers
- 23. Overig
- 24. Weet niet

V7 Wat denkt u dat negatieve effecten van dit plan zijn voor horeca in de binnenstad Den

Haag? (meerdere antwoorden mogelijk)

- 13. GEEN negatieve effecten
- 14. Te weinig extra bezoekers, kost meer dan het opbrengt
- 15. Meer geluidsoverlast door vertrekkende bezoekers
- 16. Minder veiligheid in de late uurtjes
- 17. Overig
- 18. Weet niet

V8   Hoe waarschijnlijk acht u het dat de mate van overlast in uw buurt zal veranderen bij vrije sluitingstijden voor de horeca in de binnenstad?

11. Minder overlast.	Ga naar v 10
12. Overlast verandert niet	Ga naar v11
13. Meer overlast	ga naar v9
14. Sommige overlast neemt toe, andere af	ga naar v9
15. Weet niet	ga naar v11

V9   Welk type overlast verwacht u dat er in uw buurt toeneemt door vrije sluitingstijden(meer antwoorden mogelijk)?

- 14. Geluidsoverlast
- 15. Afval
- 16. Geweld
- 17. Alcoholmisbruik
- 18. Vandalisme
- 19. Weet niet

Als v8=4 ga naar v10

Anders ga naar v11

V10   Welk type overlast verwacht u dat er in uw buurt vermindert door vrije sluitingstijden (meer antwoorden mogelijk)?

- 14. Geluidsoverlast
- 15. Afval
- 16. Geweld
- 17. Alcoholmisbruik
- 18. Vandalisme
- 19. Weet niet

V11 Welke gevolgen zouden de vrije sluitingstijden voor de inwoners van de binnenstad nog meer kunnen hebben (open vraag)?

1. Geen
2. Effecten zijn er wel, maar weet ik niet
3. Overig, namelijk de volgende effecten:.....

V12 Heeft u nog een opmerking?

Afsluiting en bedanken.